

УДК 371. 134 : 811 : 61

DOI <https://doi.org/10.24919/2308-4863/46-2-21>**Ганна КРАЄВСЬКА,***orcid.org/0000-0003-4036-3984*

кандидат філологічних наук, доцент,

доцент кафедри українознавства

Вінницького національного медичного університету імені М. І. Пирогова

(Вінниця, Україна) *kraievsk@gmail.com***Тетяна МАТВІЙЧУК,***orcid.org/0000-0002-6512-3269*

кандидат філологічних наук, доцент,

доцент кафедри мовних дисциплін

Державного університету інфраструктури та технологій

(Київ, Україна) *porova@3g.ua***Ірина ЖИТАР,***orcid.org/0000-0002-1336-7931*

кандидат філологічних наук,

старший викладач кафедри українського ділового мовлення

Національної академії Служби безпеки України

(Київ, Україна) *irina_2201@ukr.net*

ПОНЯТТЯ «РІДНОМОВНА ПІДГОТОВКА» В КОНТЕКСТІ МЕДИЧНОЇ ОСВІТИ

У статті розглянуто поняття «рідномовна підготовка» як елемент термінологічно-понятійного апарату мовної підготовки фахівців медичної сфери. Існує проблема: науковці мовну підготовку часто розглядають у контексті вивчення іноземних мов, хоча цей термін варто розуміти як процес оволодіння як рідною, так й іноземною мовами. Звернено увагу на актуальність рідномовної підготовки фахівців соціономічних професій. Зауважено, що в більшості вищих медичних навчальних закладах не звернено належної уваги на рівень рідномовної компетентності студентів. Як наслідок – низький рівень комунікативної компетентності студента, а в майбутньому і лікаря, який не володіє державною мовою на належному рівні, не вміє переконувати, налагоджувати довірливі відносини з пацієнтами – ефективно комунікувати. Відтак обґрунтовано сутність поняття «рідномовна підготовка» в контексті медичної освіти. Проаналізовано різне трактування поняття та простежено його розвиток впродовж XX–XXI століть. З'ясовано, що настанови, які були актуальними на початку XX століття щодо рідномовної підготовки фахівців різних спеціальностей, не втратили вагомості і сьогодні. В опорі на основні положення дослідників поняття «рідномовна підготовка» під рідномовною підготовкою фахівця медичної сфери пропонуємо розуміти процес свідомого оволодіння сучасною українською літературною мовою, зокрема фаховою медичною термінологією; формування комунікативної компетентності майбутнього лікаря, що полягає в засвоєнні навичок продуктивного спілкування у професійній сфері (з колегами, пацієнтами, підлеглими та керівництвом), ведення усієї необхідної документації, ґрунтуючись на нормах сучасної літературної української мови; виховання цілісної мовної особистості.

Ключові слова: мовна підготовка, рідна мова, рідномовна підготовка, медична освіта.

Hanna KRAIEVSKA,

orcid.org/0000-0003-4036-3984

*PhD in Philological Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Ukrainian Studies
National Pirogov Memorial Medical University
(Vinnytsia, Ukraine) kraievsk@gmail.com*

Tetiana MATVIICHUK,

orcid.org/0000-0002-6512-3269

*PhD in Philological Sciences, Associate Professor,
Associate Professor at the Department of Language Subjects
State University of Infrastructure and Technologies
(Kyiv, Ukraine) popova@3g.ua*

Iryna ZHYTAR,

PhD in Philological Sciences,

*Senior Lecturer at the Department of Ukrainian Business Communication
National Academy of Security Service of Ukraine
(Kyiv, Ukraine) irina_2201@ukr.net*

THE CONCEPT OF «NATIVE LANGUAGE TRAINING» IN THE CONTEXT OF MEDICAL EDUCATION

The article considers the concept of “native language training” as an element of the terminological and conceptual apparatus of language training of professionals medical sphere. There is a problem that scholars often consider language training in the context of learning foreign languages, although this term should be understood as a process of acquisition of native and foreign languages. Attention is paid to the relevance of native language training of specialists in socionomic professions. It is noted that in the majority of higher medical institutions do not pay due attention to the level of native language competence of students. As a result – a low level of communicative competence of the student, and in the future a doctor who does not speak the state language at the appropriate level, can not persuade to establish trusting relationships with patients – to communicate effectively. Therefore, the essence of the concept of “native language training” in the context of medical education is substantiated. Different interpretations of the concept analyzed and its development during the XX–XXI centuries is traced. It was found that the guidelines that were relevant in the early twentieth century for the native language training of specialists in various specialties, have not lost their relevance today. The native language training of a medical specialist we propose to understand as the process of conscious acquisition of modern Ukrainian literary language, in particular professional medical terminology. Also as the formation of communicative competence of the future doctor, which consists in mastering the skills of productive communication in the professional sphere (with colleagues, patients, subordinates and management), maintaining all necessary documentation based on the norms of modern literary Ukrainian language; education of a holistic linguistic personality.

Key words: *language training, native language, native language training, medical education.*

Постановка проблеми. Питання мовної підготовки здобувачів освіти неодноразово ставало об'єктом зацікавлень науковців. Незважаючи на це, досі окремі терміни понятійного апарату цієї галузі потребують уточнення, зокрема термін «рідномовна підготовка».

Науковці мовну підготовку часто розглядають у контексті вивчення іноземних мов, хоча цей термін варто розуміти як процес оволодіння як рідною, так й іноземною мовами. Л. П. Загорулько вказує, що «мовна освіта» – це процес засвоєння знань про знакові системи рідної та нерідної мов, що дозволяють здійснювати мовну діяльність, не обмежену власним мовним простором, із метою встановлення взаєморозуміння і формування умінь взаємодії між носіями різних мов і куль-

тур, а також процес виховання засобами рідної та нерідної мови (Загорулько, 2011: 9). Дягілева Л. Д. мовну підготовку (рідномовну та іншомовну) працівників правоохоронної сфери розглядає як процес формування знань, вмінь та навичок, особистісних якостей, які необхідні для ефективного спілкування у межах професійної діяльності (Дягілева, 2018).

На жаль, у більшості вищих медичних навчальних закладах не звернено належної уваги на рівень рідномовної компетентності студентів. Як наслідок – низький рівень комунікативної компетентності студента, а в майбутньому і лікаря, який не володіє державною мовою на належному рівні, не вміє переконувати, налагоджувати довірливі відносини з пацієнтами.

У світлі реформування вищої медичної освіти особливу увагу варто звернути на рідномовну підготовку майбутнього працівника медичної галузі.

Аналіз досліджень. Рідномовна підготовка здобувачів вищої освіти неодноразово ставала об'єктом зацікавлень низки як вітчизняних, так і закордонних науковців (І. Огієнко, А. Мурашкевич, А. Чирва, М. Пентиліук, І. Бабій, Л. Загорулько, Л. Дягілева та інші).

Метою розвідки є узагальнення дефініції поняття «рідномовна підготовка» та визначення цього поняття в контексті медичної освіти. Зокрема, зробимо спробу проаналізувати окреслений термін в діяхронії.

Об'єктом вивчення є поняття «рідномовна підготовка» як напрямок мовної підготовки фахівця медичної сфери.

Виклад основного матеріалу. У закордонній літературі існує розмежування термінів у межах мовної підготовки на позначення рідномовної підготовки та іншомовної підготовки – «language acquisition» і «language learning». Під терміном «language acquisition» (оволодіння мовою) мають на увазі переважно процес вивчення рідної мови (першої мови), хоча іноді використовують термін на позначення несвідомого засвоєння мовних правил під час спілкування іноземною мовою. Термін «language learning» (вивчення мови) означає свідомий процес засвоєння правил мови і контроль застосування знань, умінь і навичок, що є типовим під час вивчення іноземної мови у навчальному закладі (LD, 2002 : 312). В основі такого розмежування лежить диференційна ознака «свідоме / несвідоме засвоєння». На нашу думку, це є релевантною рисою для визначення дефініції аналізованих термінів. Несвідоме оволодіння будь-якою мовою варто співвідносити з терміном «language acquisition», а свідоме вивчення чи то рідної мови, чи іноземної – з «language learning».

У пропонованому дослідженні під рідномовною підготовкою розуміємо свідоме вивчення рідної мови.

Термін «рідномовний» у контексті педагогічної проблеми уперше вжив на початку ХХ століття І. Огієнко – видатний український педагог, науковець, політичний, громадський, церковний діяч, мовознавець лексикограф.

На глибоке переконання І. Огієнка, не лише вчителі та викладачі, а й «лікар, адвокат, інженер, дантист, кооператор, агроном, ветеринар, землемір, артист, маляр і та інші зобов'язані знати свою літературну мову й розмовляти тільки нею зі своїми клієнтами й тим самим ширити знання цієї мови й підносити повагу до неї» (Огієнко, 1995).

Переконання науковця щодо використання лікарем рідної української мови, що є державною мовою українського народу, сьогодні підкріплені положеннями нормативно-правових актів. Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» регулює використання державної мови (рідної для більшості українців) у сфері охорони здоров'я (Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної», 2019).

Відтак й освітній процес передбачено здійснювати рідною українською літературною мовою, бо «наука чужою мовою не пускає в людині глибокого коріння» (Огієнко, 1992: 122). Так, у статті 21 Закону України «Про забезпечення функціонування української мови як державної» визначено статус державної мови у сфері освіти. Мовою освітнього процесу в закладах освіти (зокрема вищої) є державна мова. Документ зобов'язує заклади вищої освіти здійснювати обов'язкове вивчення державної мови в обсязі, що дає змогу провадити професійну діяльність у вибраній галузі з використанням державної мови. Особам, які належать до корінних народів, національних меншин України, іноземцям та особам без громадянства створюються належні умови для вивчення державної мови (Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної», 2019: 81).

Для забезпечення рідномовної підготовки студентів вищих навчальних закладів є актуальними настанови науковцям, розроблені видатним педагогом ще століття тому. Ці правила рівноцінно актуальні як для науковців, викладачів, так і для студентів: дбати про розвиток своєї фахової рідномовної термінології; студент вищої школи, де б він не навчався, мусить добре знати рідномовну термінологію свого фаху; науковці повинні досконало володіти літературною мовою; кожен студент вищої школи, якого б фаху він не навчався, мусить добре знати найперше свою соборну літературну мову й вимову, свій правопис; мова «наукова» – це та ж сама соборна літературна мова, тільки без ознак «поетичної мови»; стежити за вживанням запозичених слів, шукати відповідники в рідній мові; не вживати калюк (Огієнко, 95: 35).

Усі настанови не втратили актуальності і сьогодні. Особливо цінними є поради щодо дотримання в наукових працях однієї спільної наукової термінології. На сучасному етапі в медичній літературі досі спостерігаємо паралельне функціонування лексем на позначення одного поняття, що є негативним явищем та сповільнює формування української медичної термінології: *осердя* –

сорочка серцева, стулка серця – заслінка серця. Як зауважує А. Мурашкевич, Іван Огієнко вказував на низку недоліків, що трапляються у підручниках та іншій навчальній літературі. Ці зауваги є актуальними і до сучасної медичної літератури, де часом через недостатній рівень рідномовної підготовки трапляються прикрі помилки. Ці спостереження науковця стосуються як лексичного складу мови, так і граматичного ладу: використання діалектизмів, вживання архаїчної лексики; застосування нелітературних відмінкових форм різних частин мови (Мурашкевич, 2016: 57).

Настанова Івана Огієнка про досконале володіння українською літературною мовою науковцями знаходить своє продовження у зверненні 2008 року Міністра освіти України до ректорів ВНЗ із пропозицією організувати широкий обмін студентами, аспірантами і викладачами, свого роду «перехресне стажування», щоб забезпечити, з одного боку, добру мовну практику методом «занурювання», а з іншого – стимулювати обмін досвідом та усунути постколоніальну асиметрію щодо функціонування в системі освіти української мови як державної (Чирва, 2008).

Відтак проблема рідномовної підготовки фахівця, зокрема медичної сфери, була актуальною і залишається такою сьогодні. Однак термін «рідномовна підготовка» не був розглянутий у контексті медичної освіти. Бабій І. В. вивчала рідномовну підготовку працівників цивільного захисту та вважає її важливим компонентом професійного становлення майбутніх фахівців, адже рідномовна підготовка покликана формувати не лише систему мовних і мовленнєвих компетенцій, а й виховувати цілісну особистість, яка дбайливо ставиться до рідного слова (Бабій, 2018: 26). Рідномовний аспект підготовки майбутніх учителів-словесників обґрунтувала Пентиліук М. І. Дослідниця виокремила низку особливостей: професійна спрямованість навчання; фундаментальна філо-

логічна підготовка на базі класичних і сучасних досягнень мовознавства й літературознавства; формування й розвиток комунікативної компетентності особистості; виховання духовно багатого мовленнєвої особистості; удосконалення навичок мовленнєвої діяльності та культури мовлення студентів (Пентиліук, 2014: 89).

В опорі на основні положення дослідників означуваного поняття під рідномовною підготовкою фахівця медичної сфери розуміємо процес свідомого оволодіння сучасною українською літературною мовою, зокрема фаховою медичною термінологією; формування комунікативної компетентності майбутнього лікаря, що полягає у засвоєнні навичок продуктивного спілкування у професійній сфері (з колегами, пацієнтами, підлеглими та керівництвом), ведення усієї необхідної документації, ґрунтуючись на нормах сучасної літературної української мови; виховання цілісної мовної особистості.

Таким чином, метою рідномовної підготовки є формування мовної особистості лікаря, яка досконало володіє нормами української літературної мови, має сформовану комунікативну компетентність, доречно реалізує свої знання в усіх видах мовленнєвої діяльності відповідно до різних професійних ситуацій; свідомо ставиться до власного мовлення та дбає про його удосконалення, оскільки усвідомлює його значення у роботі лікаря.

Висновки. На сьогодні немає єдиноприйнятого тлумачення поняття «рідномовна підготовка». Термін «рідномовний» як педагогічне поняття уперше вжив І. Огієнко. Усі його настанови є актуальними і сьогодні, зокрема в контексті медичної освіти. Рідномовна підготовка фахівця медичної сфери – це процес свідомого оволодіння сучасною українською літературною мовою, формування комунікативної компетентності майбутнього лікаря, метою чого є формування цілісної мовної особистості працівника медичної сфери.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Бабій І. В. Інформаційно-комунікаційні технології у рідномовній підготовці майбутніх працівників цивільного захисту України. *Матеріали 20 Всеукраїнської науковопрактичної конференції Сучасний стан цивільного захисту України та перспективи розвитку.* 9-10 жовтня 2018 р. Київ. С. 26–28.
2. Дягілева Л. Д. Мовна підготовка правоохоронців у ВНЗ системи МВС України. *Modern scientific challenges and trends: collection of scientific works of the international scientific conference* (20 June, 2018). Warsaw: Sp. Zo.o «iScience», 2018. Issue 5. P. 23–27
3. Загорюлько Л. П. Языковое образование в современных условиях: социально-философский анализ : дис. ... канд. филос. наук : 09.00.11. Новосибирск : Сиб. аэрокосм. акад. им. акад. М. Ф. Решетнева, 2011. 141 с.
4. Закон України «Про забезпечення функціонування української мови як державної». URL: <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19>.
5. Закон України «Про засади державної мовної політики». *Відомості Верховної Ради (ВВР)*. 2013. № 23. URL: <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5029-17>.
6. Мурашкевич А. Молодь і рідна українська мова: актуальні погляди Івана Огієнка. *Педагогіка*. 2016. № 2(4). С. 57–59.

7. Огієнко І. Наука про рідномовні обов'язки. Львів : Фенікс, 1995. 46 с.
8. Огієнко І. Українська культура. Коротка історія культурного життя українського народу: Курс, читаний в українському народному університеті. Київ : Арбіс, 1991. 270 с.
9. Пентиліук М. І. Рідномовний аспект підготовки майбутніх учителів-словесників. *Наукові записки Національного університету «Острозька академія». Серія «Психологія і педагогіка»*. Випуск 29. 2014. С. 86–89.
10. Чирва В. Мова як чинник державотворення. Іван Огієнко і сучасна наука і освіта. Серія: Історична та філологічна. Випуск IX. 2008. URL: <http://politics.ellib.org.ua/pages-cat-92.html>.
11. Longman Dictionary of Language Teaching and Applied Linguistics. URL: https://www.academia.edu/44568181/Longman_Dictionary_of_Language_Teaching_and_Applied_Linguistics.

REFERENCES

1. Babii I. *Informatsiino-komunikatsiini tekhnolohii u ridnomovni pidhotovtsi maibutnikh pratsivnykiv tsyvilnoho zakhystu Ukrainy* [Information and communication technologies in native language training of future civil defense workers of Ukraine]. *Materialy 20 Vseukrainskoi naukovopraktychnoi konferentsii Suchasnyi stan tsyvilnoho zakhystu ukrainy ta perspektyvy rozvytku* [Proceedings of the 20th All-Ukrainian Scientific and Practical Conference The current state of civil defense of Ukraine and prospects for development], Kiev, 2018, pp. 26–28 [in Ukrainian].
2. Diahilieva L. D. *Movna pidhotovka pravookhorontsiv u VNZ systemy MVS Ukrainy*. [Language training of law enforcement officers in the universities of the system of the Ministry of Internal Affairs of Ukraine]. *Modern scientific challenges and trends: collection of scientific works of the international scientific conference* (20 June, 2018). Warsaw, 2018, Issue 5, pp. 23–27 [in Ukrainian].
3. Zagorulko L. P. *Yazyikovoie obrazovanie v sovremennyih usloviyah: sotsialno-filosofskiy analiz* [Language education in modern conditions: socio-philosophical analysis] : Dissertation ... candidate of philosophical sciences (specialty: 09.00.11). Novosybyrsk, 2011, 141 p. [in Russian].
4. Zakon Ukrainy «Pro zabezpechennia funktsionuvannia ukrainskoi movy yak derzhavnoi» [Law of Ukraine «About the functioning of the Ukrainian language as the state language»]. <https://zakon.rada.gov.ua/laws/show/2704-19>. (Date of application – 06.12.2021) [in Ukrainian].
5. Zakon Ukrainy «Pro zasady derzhavnoi movnoi polityky» [Law of Ukraine «On the principles of state language policy»]. <http://zakon4.rada.gov.ua/laws/show/5029-17> (Date of application – 06.12.2021) [in Ukrainian].
6. Murashkevych A. Molod i ridna ukrainska mova: aktualni pohliady Ivana Ohienka [Youth and native Ukrainian language: current views of Ivan Ogienko]. *Pedahohika [Pedagogy]*, 2016, № 2 (4), pp. 57–59 [in Ukrainian].
7. Ohienko I. *Nauka pro ridnomovni oboviazky* [The science of native language responsibilities], Lviv: Feniks, 1995, 46 p. [in Ukrainian].
8. Ohienko I. *Ukrainska kultura. Korotka istoriia kulturnoho zhyttia ukrainskoho narodu: Kurs, chytanyi v ukrainskomu narodnomu universyteti* [Ukrainian culture. A brief history of the cultural life of the Ukrainian people: A course taught at the Ukrainian People's University], Kyiv: Arbys, 1991, 270 p. [in Ukrainian].
9. Pentyliuk M. I. *Ridnomovnyi aspekt pidhotovky maibutnikh uchyteliv-slovesnykiv* [Native language aspect of training future teachers of vocabulary]. *Naukovi zapysky Natsionalnoho universytetu «Ostrozka akademii»*. Serii «Psykhohiia i pedahohika» [Scientific notes of the National University «Ostroh Academy». Series «Psychology and Pedagogy»], Issue 29, 2014, pp. 86–89 [in Ukrainian].
10. Chyrva V. *Mova yak chynnyk derzhavotvorennia* [Language as a factor in state formation]. *Ivan Ohienko i suchasna nauka i osvita [Ivan Ogienko and modern science and education]*. Serii: *Istorychna ta filolohichna*. [Series: *Historical and philological*]. Vol IX, 2008. <http://politics.ellib.org.ua/pages-cat-92.html> (Date of application – 07.12.2021) [in Ukrainian].
11. Longman Dictionary of Language Teaching and Applied Linguistics. https://www.academia.edu/44568181/Longman_Dictionary_of_Language_Teaching_and_Applied_Linguistics (Date of application – 07.12.2021).